

קדושת הכותל המערבי

קונטרס מבעל 'הציץ אליעזר'

הגאון רבי אליעזר יהודה ולדנברג זצ"ל

ג' בטבת תרע"ו - ל' בחשון תשס"ז

נלקט ונערך מתוך תשובותיו

תוכן עניינים

3.....	הקדמה
4.....	המהרי"ל דיסקין החשיב את הכופרים בקדושת הכותל כאפיקורסים המכחישים את התורה כולה ופוסלים גאוני עולם מדורי דורות
4.....	לכותל המערבי יש קדושה מיוחדת - הוא מכוון כנגד שער השמים והשכינה שרויה שם בקביעות, ולכן מאות בשנים רצו עבדי ד' לחוננו ולנשק כל אבן מאבניו, והתפילה שם אינה חוזרת ריקם
4.....	צדיקים וקדושים כהרדב"ז והרא"ה ברוכים זכו לגילוי שכינה ליד הכותל המערבי
5.....	יש ליזהר ולהזהיר שלא לנתוץ מאבני הכותל המערבי, המוקדש לשמים, כמקובל בפי הבריות מדור דור שביסודותיו אבנים שקבע דוד המלך להקמת המקדש שם
5.....	אין ללעוג על המחמירים בקדושת הכותל, אדרבה יש לראותם כבעלי-מעלה המכבדים קדשי שמים וזוחלים ורועדים ממקום קדוש כזה, ותבוא עליהם ברכת טוב
6.....	ברוך ה' חזר הכותל המערבי לידינו בנצחונות גדולים והמוני ישראל נוהרים להתפלל לידו יום ולילה, אך צער החורבן עדיין נורא בראותינו גויים טמאים מקרקרים במקום המקדש, וישראל רואים מנגד כיצד נחלתם נהפכה לזרים ואין לנו עבודת המקדש וכהן גדול שיכפר בעדנו
6.....	הכותל המערבי הוא מקום שורש יניקת קודש קדושתו של עם ישראל בכללותו, ושל כל אחד ואחד מישראל בפרטיות, בהכרה ומתחת לסף ההכרה
7.....	לא יתכן למעול בקדושת הכותל המערבי שהוא מקום תפילה לרבים שאין לנו כמותו וכסא לשכינת עוזנו
7.....	שטח התפילה ליד הכותל המערבי שייך לכלל ישראל ולא נתחלק לשום גוף ציבורי, ועיני ולבבות כל ישראל באשר הם נטויות לשם כל הימים
7.....	האדם מתפעל יותר ברגשי קודש כאשר עומד ליד הכותל המערבי מבחוץ ומביט אל מקום המקדש וזוכר מה היה שם בעבר ומהרהר על גלות השכינה, מאשר אם יכנס אל הפירצה המסוכנת וידרוך ברגליו על קרקע המקדש
9.....	הכותל המערבי הוא הלז שמשאר קיים מקדושת בית מקדשנו, וממנו אנו שואבים כוח להמשיך קדושה לכל ארץ ישראל במהלך גאולתנו עד לבנין מקדש-האש העתידי
9.....	הכותל המערבי הוא מקום קבוע להשראת השכינה שהיתה במקדש, ועדות על הישארותנו הנפלאה לאורך הגלות עד הגיענו במהרה לגאולתנו הנצחית
10	קונטרסי על ענין מקום המקדש ומהות כותלו המערבי הם בנין רוחני ללומדים
10	ביקורו הראשון של רבי ישראל וועלץ ברעדה ובמורא מקדש
11	נספח: אצילות הקדושה העליונה הקוננת במקום הקודש

הקדמה

הגאון רבי אליעזר יהודה וולדנברג, מנקיי הדעת שבירושלים הנקרא גם כשם השו"ת שלו 'ציץ אליעזר', נמנה על גדולי הפוסקים בדורות האחרונים, ונודע בעיקר בזכות תשובותיו בנושאי רפואה והלכה. היה חבר בית הדין הרבני הגדול בירושלים, וממקבלי 'פרס ישראל' לספרות תורנית, 'פרס הרב קוק' ו'פרס הרב עוזיאל'.

ה'ציץ אליעזר' נולד בירושלים לרבי יעקב גדליה מקובנה בשנת תרע"ו, בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה. בצעירותו למד בישיבת 'עץ חיים' וישיבת 'חברון' שבירושלים. כהונתו בדיינות נמשכה למעלה משלושים שנה, ובנוסף שימש כרבו הלא פורמלי של מרכז רפואי 'שערי צדק'. הרב וולדנברג נחשב למומחה בית-הדין בסידור גיטין ונתבקש לסדר את הגיטין בבית הדין הרבני הגדול גם לאחר פרישתו לגמלאות.

בקונטרס 'אורחות המשפטים' פרק יב (שו"ת ציץ אליעזר חלק ז סימן מח), האריך רבות בתיאור חשיבותה של מצוות יישוב ארץ ישראל גם בזמננו, בהסתמכו בין השאר על חידושי החת"ם סופר למסכת סוכה (דף לו ע"א). בנוסף ל-22 כרכי 'שו"ת ציץ אליעזר', כתב ספר 'שביתת הים' על דיני הפלגת והנהגת אוניה בלב ים, וג' כרכי 'הלכות מדינה' הכוללים בירורי דינים בדרכי הנהגת השלטון והמשפט במדינת ישראל (נדפס בירושלים בשנת תשי"ב, ושוב במהדורה מצומצמת לאחר פטירתו).

ה'ציץ אליעזר' נסתלק לישיבה של מעלה בל' בחשון תשס"ז. רבבות ליוו את מיטתו מחצר תלמוד-תורה 'עץ חיים' אל הר המנוחות.

להלן לקט מדבריו על מהות הכותל המערבי, בעיקר מחלקים י' וי"א של שו"ת 'ציץ אליעזר' (חלק י: סימן א אותיות עט-צג; סימן ה אות ח; סימן טו אות ג. חלק יא: סימן טו אות ו; שם אות ז ד"ה וכמה וד"ה ואמנם). מטרת הקובץ להתמקד במהותו הרוחנית וערך קדושתו של הכותל המערבי ולכן הושמטו ככל שניתן עיוני ההלכה ופסקים.

באריכות דבריו על הכותל המערבי וקדושת מקום המקדש משלב ה'ציץ אליעזר' פנינות מדברי קודמיו עם באורים ותובנות מדיליה, מעומק הלב המרגיש שניחן בו, וניכרת השקעתו הגדולה ביצירה אותה החשיב ל'בנין רוחני שבנה בניתי בזה בעזרת ה' בספרי להבהרת ענין מקום המקדש ומהות כתלו המערבי'.

נסיים בתפילה שכתב רבנו בחיתום דבריו על הכותל המערבי (חלק יא, סי' טו אות ז): "יהי רצון ובמהרה דידן תחזינה עינינו בשוב ד' לציון ברחמים גדולים למהר להחיש גאולתנו השלימה ולהשיב על כנו הבית הגדול והקדוש שנקרא שמו עליו, עוד ביתר שאת ויתר עז, כמובטח לנו על ידי נביאי האמת והצדק, שדבר אחד מדבריהם לא ישובו ריקם --- במהרה בימינו אמן".

ליקט וערך
חיים לנגזם

המהרי"ל דיסקין החשיב את הכופרים בקדושת הכותל כאפיקורסים המכחישים את התורה כולה ופוסלים גאוני עולם מדורי דורות

החלטתי להעתיק כל המובא בשם הגאון הגדול רבי יהודה ליב דיסקין זצ"ל, בספר 'משכנות לאביר יעקב' (תמיד, חלק ב פרק א), בנוגע לקדושת הכותל המערבי, בכדי ללמוד מה שניתן ללמוד וכן בכדי להסביר את הטעון הסברה בדעתו של גאון עולם זה...

אנו למדים ראשית כל מדעתו האמורה של הגאון הגרי"ל דיסקין ז"ל כי הס מלהזכיר להעלות על הדעת לחשוב כי הכותל המערבי שלפנינו נבנה לאחר החורבן, באופן שאין לכותל זה כל שייכות וחלק לכותלי בית המקדש והר הבית בעת בניינם, ועד כדי כך היתה פסולה בעיניו מחשבת פיגול כזאת, עד שהשווה מחשבה כזאת כמחשבות האפיקורסים המפקפקים ומכחישים כל התורה (ובאמת כפי שמובא ב'אלה מסעי' למהר"מ חאגיז ז"ל [עמ' כג] הרי גם האר"י ז"ל סמך ידו על הכותל המערבי)... מהו איפוא קול המון, שהוא כקול שדי, זה מאות בשנים שמוסרים את נפשם לגשת אל כותל זה לנשק אבניו ולשפוך לפניו שיח ותחנון לפני יוצר כל, ובתוכם גאוני עולם וצדיקי תבל, וכי בכדי ספרו שם ספדניא ובכו בכניא והתחנונו חנניא ! ?

לכותל המערבי יש קדושה מיוחדת - הוא מכוון כנגד שער השמים והשכינה שרויה שם בקביעות, ולכן מאות בשנים רצו עבדי ד' לחוננו ולנשק כל אבן מאבניו, והתפילה שם אינה חוזרת ריקם

המקום הזה קדוש הוא ומכוון הנהו נגד שער השמים, שהשכינה שרויה שם בקביעות... ובהיות שזכו אבני כותל זה לעמוד במקום קדוש זה קדוש שמים בקדושה מיוחדת, אם כי לא בקדושת מקדש, ועל כן רצו עבדי ד' לחוננו ולנשק כל אבן מאבניו...

והדברים מגיעים גם אל מה שכותב הרב המקובל ר' יצחק פרחי ז"ל בספרו 'טוב ירושלים' (דף יט, א, בדפוס זולקווא תר"א), דגמירי שאין תפלתם שם חוזרת ריקם, כי לא זוהי שכינה מכותל המערבי, עיין שם, ויעוין גם בדברים הנאמרים בזה בספר 'שפת אמת' למהר"מ חאגיז ז"ל (דף יח, א; דף כד, ב, מהד' וילנא תרל"ו), עיין שם.

צדיקים וקדושים כהרדב"ז והרא"ה ברוכים זכו לגילוי שכינה ליד הכותל המערבי

על פי האמור מקבלים מושג על מה שמובא ב'שם הגדולים' להחיד"א ז"ל, ערך מוהר"ר אברהם הלוי ברוכים ז"ל, שהוא הקדוש שראה השכינה עין בעין בהקיץ בכותל המערבי, עיין שם. ונשנה זאת בספר 'קורות העתים' (לרמ"מ מקמיץ, מהד' ירושלים תר"צ, עמ' 16) ובלשון: "ודעו כי התפלה דשם נובעת מלב המתפלל, והחזן עומד אצל אבן אחת שאומרים ששם נתגלתה השכינה אל צדיק אחד". ושולש בספר 'שערי ירושלים' (וארשא תרכ"ח, שער 'שבחי הארץ' דף כט, א).

והסיפור הוא לא רק על הרב ברוכים כי אם גם על הרדב"ז, וכתוב שם בלשון זה: "ויש עוד כעשר אמות כותל הנגרר באבנים ולא יניחו את היהודים לבוא שמה כי הרדב"ז ז"ל היה לו שם גילוי שכינה, ומאז היו היהודים מתפללים ובוכים שם בקול צעקה..." ואין כל סתירה בב' הסיפורים, כי כזה כן זה זכו בגודל קדושתם לגילוי השכינה במקום ההוא.

ויעוין עוד בספר 'חבת ירושלים', מאמר 'מורא מקדש' אות י, שאחרי שמעתיק הסיפור על הרב ברוכים שבחיד"א מוסיף וכותב: ויש עתה זוית הצפונית לכותל מוחזקת לגילוי שכינה¹... כי כידוע מקום בית משפטם [של המוסלמים בזמנו, ה'מחכמה'] נמצא בצד הצפוני של הכותל.

יש ליזהר ולהזהיר שלא לנתון מאבני הכותל המערבי, המוקדש לשמים, כמקובל בפי הבריות מדור דור שביסודותיו אבנים שקבע דוד המלך להקמת המקדש שם

יש ליזהר ולהזהיר שלא יבואו לנתון מאבני הכותל המערבי... משום חשש עבירה על לאו ד"לא תעשון" (דברים יב, ד; ספר המצות לרמב"ם לאתעשה סה). וחילי ידידי ממה שמצינו בשו"ת חתם סופר (יורה דעה סימן רסד) שמבאר שעל כל דבר המקודש עוברים על לאו זה, וגם לרבות חומת ירושלים ומגדלותיה שנבנו משיירי הלשכה הפורץ מהם דבר עובר על לאו זה...

ועל אחת כמה שמצב מיוחד לכותל זה בהשאת קדושתה לשמים, אם אמנם הכותל הזה שלפנינו הוא זה אשר בנהו דוד המלך עליו השלום, כפי שמובא בבית־חדש (לשו"ע או"ח סימן תקסא) בשם הליקוטים, וכך מקובל בפי הבריות מדור דור, זאת אומרת שזהו מיסודותיו שִׁיָּה להקמת הבנין עליו.

וכמו שמצינו להמהר"מ חאגיז ז"ל בקונטרס 'אלה מסעי' (עמ' ה בדפוס חדש ירושלים) שכותב דכותל זה לא נחרב מעולם יען הוא בנוי ומיסוד על היסודות שבנה דוד, שלא שלטה בהן יד האויב כלל וכו' וחזותן של העמודים ואבני כותל המערבי גם כן בגבהן ורחבן ועוביין מוכיחות וכו'.

אין ללעוג על המחמירים בקדושת הכותל, אדרבה יש לראותם כבעלי־מעלה המכבדים קדשי שמים וזוחלים ורועדים ממקום קדוש כזה, ותבוא עליהם ברכת טוב

מצאנו לתקיפי קמאי וגדולי דורות ומדקדקים במצות, שהחמירו ומחמירים על עצמם שלא לגשת על יד הכותל המערבי מבלי שיטבלו לקריין, אי משום תוקף קדושת המקום המקובל, ואי משום חשש לפן יכניסו יד לתוך חורי הכותל המערבי, שישנם מחמירים בזה משום ביאה במקצת (יומא לא, א)...

ולכן אין כל מקום ללעוג על כגון מחמירים כאלה, הנוהגים בצניעות בחומרתם זאת, ולקרותרם בשם מן המתמיהים, ואדרבה יש לראותם כבעלי־מעלה המכבדים קדשי שמים וזוחלים ורועדים ממקום קדוש כזה, הסמוך לקדש קדשים ומכוון כלפי שערי־שמים, ומוחזק כשלעצמו לגילוי שכינה, ותבוא עליהם ברכת טוב.²

¹ הגאון רבי אפרים בורודיאנסקי זצ"ל אמר בשם הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, שהמקום המוחזק ששם זכו לגילוי השכינה הוא בצידה השמאלי של רחבת הכותל ('הכותל המערבי הלכות ומנהגים', פרק א סוף הערה יח).

² אכן גאונים וצדיקים כהאדר"ת, הרה"מ גלבשטיין, הסטייפלר, הראי"ה והרצ"ה קוק ועוד חששו לכך, אך כבר העידו בשם הגרש"ז אויערבאך, שגדולי ישראל ובהם הגאונים רבי צבי פסח פראנק ורבי יעקב משה חרל"פ הכניסו אצבעותיהם בין אבני הכותל, ולא חששו לביאה במקצת' (ע"פ ספר 'הכותל המערבי הליכות והנהגות', פרק ד עמ' עד). וכן כתבו מגדולי הפוסקים שהלכה למעשה אין לחשוש לביאה במקצת' לגבי מחנה לוויה ואבני הכותל, והנח להם לישראל וכו' (עיין שו"ת אבני נזר, חלק ב מורה דעה סימן תנ; חזון עובדיה - ד' תעניות, מדיני ההנהגה בכותל המערבי).

ברוך ה' חזר הכותל המערבי לידינו בניצחונות גדולים והמוני ישראל נוהרים להתפלל לידו יום ולילה, אך צער החורבן עדיין נורא בראותנו גויים טמאים מקרקרים במקום המקדש, וישראל רואים מנגד כיצד נחלתם נהפכה לזרים ואין לנו עבודת המקדש וכהן גדול שיכפר בעדנו

ברוך ה' הכותל המערבי נמצא בידינו, ויום ולילה לא ישבותו מלנהור שם מאחינו בית ישראל מכל קצוי ארץ, ובלי הרף מתפללים שם ושופכים שיח ותחנון והכל נמצא בעזרת ה' תחת ממשלתינו...

אכן למרות כל הנצחונות הגדולים צריכים אנו עדיין לומר בצער גדול כל ישוער הדברים שאמרם בשעתו בספר 'טוב ירושלים' (דף יט, ב), שהדבר דומה עוד עלינו כמי שמתו מוטל, בראותינו בעינינו המקום וההיכל ביד גוים והמה נכנסים בנ' שערי טומאה אל הקודש פנימה, וישראל רואים מנגד נחלתם נהפכה לזרים, היש מרירות גדולה מזו וחרפה גדולה מזאת, הלא תסמר שערות בשר האדם הרואה בעיניו גוים מקרקרים בהיכלו ואנחנו חסרים מכל טוב לא מקדש ולא קרבן ולא כהן גדול שיכפר בעדנו?

ומהאי טעמא יש עוד לקרוא בקריאה גדולה הפיוט של (סליחות): "אזכרה אלקים ואהמיה בראותי כל עיר על תלה בנויה ועיר אלקים מושפלת עד שאול תחתיה", בהיותה מלאה מטומאת הכנסיות והמסגדים, ד' ירחם ויעביר במהרה גילולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון והעולם יתקן במלכות שד-י (תפילת 'עלינו לשבח').

הכותל המערבי הוא מקום שורש יניקת קודש קדושתו של עם ישראל בכללותו, ושל כל אחד ואחד מישראל בפרטיות, בהכרה ומתחת לסף ההכרה

הכיסופים העזים והתשוקה הקדושה והנוראה של המוני בית ישראל, למאות אלפי רבי רבבותיהם כן ירבו, לנהור בלי הרף על יד הכותל המערבי [ואף להתחייב מולו ולישבע בשמו, (עיין 'ברכי יוסף' יו"ד סימן רכט אות ז)] ולהשקיף על מקום המקדש, ובמיוחד בחג ומועד - הוא לא מפני שבזמן הזה יש חיוב של עליה לרגל... אלא הוא זה מפני שהמקום הזה הוא מקום שורש יניקת קודש קדושתו של עם ישראל בכללותו, ושל כל אחד ואחד מישראל בפרטותו, בהכרה ומתחת לסף ההכרה, וכדברי המדרש (שיריהשירים רבה ח, ט): "מה צורה זו אף על פי שהיא מטושטשת מקומה ניכר, כך אף על פי שחורב בית המקדש לא בטלו ישראל פעמי רגלים שלהם שלוש פעמים בשנה".

וביותר כהדרש שהובא בשו"ת מהרי"ט (חלק א סימן קלד): "כנסת ישראל נמשלה כיונה - מה יונה זו אינה שוכחת את קנה, כך ישראל אף על פי שגלו אין שוכחין את קיניהם". וכפי שמבאר ב'כפתור ופרח' (פרק ו) יש בזה גם משום להפיג עגמת נפשם הנשמטת העמוקה, וכנאמר (תהלים מב, ה): "אַלֶּה אֶזְכְּרָה וְאֶשְׁפָּכָה עָלַי נַפְשִׁי כִּי אֶעֱבֹר בְּסָף אֲדָדִים עַד בֵּית אֱלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה וְתוֹדָה הַמּוֹן חוֹגֵג".

ועל הכל מפני שישראל אף על פי שאינם נביאים בני נביאים הם, ומרגישים בחזון-רוחם קביעות ההלכה שקדושת המקדש וירושלים אינה בטילה, ובין חרב ובין שאינו חרב שכינה שם, כמו שנאמר (מלכים-א ט, ג): "וְהָיָה עֵינִי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים" (עיין גם ברכות סב, ב). ובכזה היתה תכליתו

יתברך להראות חיבתו לישראל עם קרובו, על כן צונו ליחד מקום לעבודתו והשרה שם שכינתו והשגחתו לעולם.

וכך מצינו בספר 'אלה המצות' למהר"ם חאגיז ז"ל שכותב שלטעם זה לא נפל כותל מערבי ולא יפול עד שיבנה במהרה בימינו. ומאמת את האמור בהטעימו לאמר: וכל המכחיש את המוחש אשר עיני ראו ודאי לבו נוקפו וטינא עולה בלבו, כמו שכתבתי באורך מכמה גדולי עולם שהיו עדי ראיה וכו' כי לא שלטה יד האויב ביסוד כותל המערבי רק שהיו אומרים (תהלים קלז, ז): "עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ", אך לא עלתה בידם. עיין שם.

לא יתכן למעול בקדושת הכותל המערבי, שהוא מקום תפילה לרבים שאין לנו כמותו וכסא לשכינת עוזנו

יש ליזהר ולהזהיר שלא יבוא לנתוץ מאבני הכותל, ויש לחוש בזה משום לאו ד"לא תַעֲשֹׂן" (דברים יב, ד; ספר המצות לרמב"ם לאיתעשה סה) ... אפילו אי נימא דהכותל הזה הוא מכותלי הר הבית אפילו הכי אסור, שאם אמרו "אין מועלין בשירי הלשכה" (רמב"ם הלכות מעילה ו, יג) היינו דוקא בשוגג, משום דלא ניתנה תורה למלאכי השרת, יאמרו ליהנות לכתחילה לנתוש ולנתוץ ? !

ועוד, דאפילו בתי הכנסת דעלמא, ואפילו דחו"ל קיימא לן דכל הנותץ אבן ממנו עובר בלא תעשה, כל שכן בכותל המערבי - שאין לנו מקום תפלה לרבים כמוהו. וכל שכן לפי מה שאמרו רבותינו ז"ל במדרשים ובזוהריהקדוש שלא זזה שכינה מכותל המערבי, ואם כן הכותל הזה הוא כסא לשכינת עוזנו, ואיככה ירים איש את ידו לנתוש ולנתוץ ;

שטח התפלה ליד הכותל המערבי שייך לכלל ישראל ולא נתחלק לשום גוף ציבורי, ועיני ולבבות כל ישראל באשר הם נטויות לשם כל הימים

נראה דעל יד הכותל המערבי שְׁאֵנִי מסתם בית הכנסת, דסתם בית כנסת שייך לאותו הציבור שמתפלל שם, ולכן כל שהציבור דשם כבר קיבלו עליהם שבת באותו מקום החמירו שהיחיד לא יוכל יותר לעשותו חול ולהתפלל שם עוד תפלה של חול (עיין שו"ע או"ח רסג, יב), אבל שטח התפלה שעל יד הכותל המערבי שייך לכל ישראל, ולא נתחלק לשום חלק וגוף ציבורי שהוא, ועיני ולבבות ישראל באשר הם נטויות אל שם כל הימים, ולכן לא יוכל אחד לאסור על השני ;

האדם מתפעל יותר ברגשי קודש כאשר עומד ליד הכותל המערבי מבחוץ ומביט אל מקום המקדש וזוכר מה היה שם בעבר ומהרהר על גלות השכינה, מאשר אם יכנס אל הפירצה המסוכנת וידרוך ברגליו על קרקע המקדש

בנוגע למה שנתפסו כמה בסיפורו של הרמב"ם באיגרתו, שנכנס 'לבית הגדול והקדוש' - [כתב הגרי"ח זריהן ז"ל אל הרב יהודה נח בראווער שרצה להתיר כניסה להר הבית בזמננו] וזה לשונו (בסוף הלכות אישות לגר"א ילוז, דיני ביאת מקדש סי' א אות ב): "זה פירושו ברור כי סמוך בהר הבית

היה בית גדול לתפילה... וגם אני נכנסתי בשנת סת"ר ושם חלונות פתוחים אל האויר, ועמדתי שם בתוך החלון, ובלתי כוונה ירדו רגלי מהחלון אל הקרקע היינו לפני כמותל המערבי. וזהו 'הבית הגדול', כי משם משקיף על כל שטח הקרקע של בית קדשנו, הר הבית והעזרות והכפה הגדולה, אבל לומר שאדוננו הרמב"ם נכנס ממש - ישתקע הדבר ולא יאמר"³...

כמה הגיוני הוא גם מה שכותב שם (הגרי"ח זריהן)... שיואל להתבונן על מהות ההכרח שאילץ אותו [את הרב בראווער] להכנס אל פרצה מסוכנת זו: "אם מפני שיותר מתעורר [האדם] ברגשי קודש כשדורכים רגליו על קרקע המקדש, ושם ישפוך שיחו אל שוכן עד? הלא ידוע הוא שהאדם מתפעל יותר מן הראייה עם זכירת הדבר בשכלו! וגם עתה בעומדו ומביט אל המקום, וזוכר והוזה ומחשב שזה הוא המקום אשר רבבות אלפי ישראל היו פה וכו' וכו', הוא יתעורר במסירת נפש בתפלה ובתחנונים, וכל שהוא עיקר כשיהיה הרעיון שלו טהור רק על גלות השכינה"⁴, ועיין ב'שם הגדולים' על רבי אברהם הלוי ברוכים, שראה עין בעין השכינה בכותל המערבי"⁵;

³ ה'ציץ אליעזר' כתב אמנם כי "השערתו זאת של הגרי"ח זריהן ז"ל מתקבלת על הדעת", אך בעצמו (חלק י, סימן א אותיות נד-נז) נטה לומר שאולי הרמב"ם נכנס למקום מסויים בתוך הר הבית, אלא שנכנס רק למקום שידע בחכמתו שהוא מותר בוודאות, בעוד אנו אין איתנו ידוע מאין ולאין, משום שמאז הישמעאלים החריבו וערו עד היסוד את פני ההר ואבדו הסימנים, וגם זאת עשה הרמב"ם רק אחרי שנטהר כדיון כי לא היו לו כל החששות בדרכי הטהרה שיש לנו, ומתוך קדושת הנהגתו אף לא היתה אצלו כלל מגבלה של טומאת קרי, ועל כל זאת - לפי התאריך הנזכר באגרת היה הרמב"ם אז בגיל עשרים ושבע, וטרם כתב את היד החזקה וטרם סיים פירושו למשנה, ולכן אין להסיק משם דבר הלכה כנגד המוסכם מאז בכל הדורות.

ויעויין עוד בשו"ת 'מנחת יצחק' חלק ה, סימן א אות טז: "מה שרוצים איזה מתחדשים, לתלות בוקי סריקי בהרמב"ם, דהיה בימיו בית הכנסת בהר הבית והוא נכנס להתפלל בו... כל הענין על בזהו יסודו, והיא בנויה על המובא בחדשים (מצות התשובה פרק ג), מכתובת יד של הרמב"ם ז"ל... ומהו ואיזהו 'הבית הגדול והקדוש' שלתוכו נכנס הרמב"ם להתפלל? --- ומה חסר לנו, אם כיוון בלשון 'הבית הגדול והקדוש' על בית הכנסת שהיה בעיר שם, סמוך למקום המקודש, וכמו שמצינו לשון זה במהרי"ק (שורש ה), שכתב בזה הלשון: 'ויהי כהיום, אשר קרא מקרה, כי בעוונות הרבים ידו פרש צר על בית הכנסת שבירושלים, ונתן את **הבית הגדול והקדוש** וכו' נשא לבם אותם לקרבה אל המלאכה מלאכת הקודש, לסייע בבנין בית הכנסת שבירושלים ת"ו במהרה בימינו וכו' מקום מוכן לעלות תפילה השמימה וכו', עיין שם דנראה מגוף התשובה, דסובב על בית הכנסת שבירושלים, אבל בהר הבית מאן דכר שמייה, וזה בלבד מה דהיה בירושלים - מקום מוכן לעלות תפילה השמימה (ועיין בזה בתשובת חת"ס חלק יו"ד סי' רלג ו-רלד) - סגי [בכך] להיות נקרא 'הבית הגדול והקדוש', אבל לא שהיה בהר הבית. ואם ניתן לנו לשער, נאמר דזה הבית הגדול והקדוש שהתפלל בו הרמב"ם עמד עד זמן המהרי"ק, שהיה הרבה פחות משתי מאות שנה ביניהם, ורק אז [בימי המהרי"ק] נחרב על ידי צר הצורך כנ"ל. ואין צריך ראייה ברורה יותר להכחיש דבריהם, מ[אשר] דברי ה'כפתור ופרח'... בדור הקרוב אחרי הרמב"ם... [וה]הולך בעקבות הרמב"ם (שם הגדולים, מערכת מ אות קג)... ואין יתכן מה שכתב להלכה למעשה (בפרק ו): 'וכן עמא דבר, להתקרב לענין תפילה והשתחויה רק לאותם הכתלים, לפני השערים, ולא משם ולפנים' (כנ"ל), אם היה איזה ממש בדבריהם - שהיה בית תפילה על הר הבית, ושהרמב"ם התפלל שם. אלא על כרחך לא דובים ולא יער, וכל דבריהם תלויים על בלי מה, ובטלים ומבוטלים, לא שרירין ולא קיימין".

⁴ עוד כתב שם הגרי"ח זריהן לעיל: "להתיר ליכנס לבית קדשנו ושם נשפוך שיחנו לפני המקום... זאת ההוראה היא דבר התמוה לרבים... **שזה גדר גדול אצל ישראל לבל יקרב איש ישראלי לדרוך כפות רגליו לפני מן הכותל, ושזה אף תינוקות של בית רבן ידוע הוא אצלם**. וכת"ר בא לעשות חדשה בארץ ולהשוות (=להחשיב) את כל העולם טועין הפך המקובל והמוסכם בלבבות כל ישראל?".

⁵ והמשיך שם הגרי"ח זריהן: "ובכן, כשכיוון לבו אל הקודש אזי אור החשמל הק' שבו מניע את הבל פיו אל הקודש פנימה תל תלפיות. וכמו שכתבו הראשונים משם הרמב"ם, בפירוש הכתוב 'עמו אנכי בצרה' ואכבדהו', רוצה לומר: אם מחשבתו בתפילה וצער, הוא משום ש'עמו אנכי בצרה', ועל זה הוא עיקר צערו, [אזי] יהי בטוח ש'אחלצהו ואכבדהו'".

הכותל המערבי הוא הלז שנסאר קיים מקדושת בית מקדשנו, וממנו אנו שואבים כוח להמשיך קדושה לכל ארץ ישראל במהלך גאולתנו עד לבנין מקדשהאש העתידי

הכותל המערבי הוא הלז שנסאר קיים ועומד מהגוף הקדוש הזה, בית מקדשנו ותפארתנו, ואליו כל הפיות פונות, ומשם יגלה וירקם מחדש **מקדשהאש העתידי** (ההדגשה במקור), שיגלה ויופיע ממרום באורות עולמים, ודרך שם יעלו ויבואו ויגיעו גאולתנו ופדות נפשינו השלימים, שאין אחריהם שיעבוד. וכדמצאתי בדרשות מרנא החתם-סופר ז"ל בדרוש 'לח' טבת (דרשות חלק א, הספר על הגר"מ איגרא, ד"ה הנה), שכותב לבאר דזה דלא זזה שכינה מכותל מערבי יש לנו בזה תועלת גדול ורב, כי אם לא ישאר שום רושם קדושה תהיה הגאולה קשה מאד, כי מה כוחנו להמשיך קדושה לארץ ישראל וכו', ואם תהיה עתה משוללת מכל קדושה מה נעשה אנחנו בשובינו אליה במהרה בימינו אמן, עיי"ש בדבריו המתוקים מדבש ונופת צופים.

הכותל המערבי הוא מקום קבוע להשראת השכינה שהיתה במקדש, ועדות על הישארותנו הנפלאה לאורך הגלות עד הגיענו במהרה לגאולתנו הנצחית

ויעויין שם ב'חתם-סופר' מה שכתב עוד לבאר דאף על פי שבשעת החורבן השיב כביכול אחר ימינו ונתן רשות לאויבים ליכנס להיכל לשפוך חמתו על עצים ואבנים, אבל מיד אחרי זה חזרה שכינה לכותל מערבי, יעו"ש.

ובנוגע לזה מצינו ביתר על כן בספר 'יערות דבש' (חלק א דרוש ד), שכותב לבאר דאין הכוונה שנסתלקה השכינה לרגעים ורק לאחר מיכן חזרה, אלא דלכתחילה נסתלקה רק עד שם ולא יותר, דמבאר שם ביאור הקרא של (איכה ב, ג): "הָשִׁיב אַחֲרֵי יָמֵינוּ" בכזאת, דכבר נודע כי 'אחור וקדם' פירושו: 'קדם' - מזרח, ו'אחור' - מערב. ואם כן, זהו כוונת הקרא: כי 'ימין ה' שהוא חסדו והשפעתו נצב אחור היינו למערב, כי סליק שכינה מכל הבית, אבל השיבו אל המערבי ושם עדיין קדושת כבודו. וכן כותב שם ה'יערות דבש' גם לפני זה: "דמכל מקום השכינה נשארה והיא בכותל המערבי, כי שם יתד נאמן ושריד שתשרה שם השכינה, כדרשינן 'הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחֲרֵי כְּתָלָנוּ' - זה כותל מערבי שלא זזה שכינה..."

עוד זאת, שריד מקדשנו הכותל המערבי הוא גם הַיָּגֵר-שֶׁהָדוּתָא והסימן והאות על דרך הישארותנו הנפלאה באורך משך שנות גלותנו הארוכים עד הגיענו במהרה לגאולתנו הנצחית, וכפי שראיתי בספר הנפלא 'אמונה והשגחה' לגה"צ מהר"ש מאלצאן ז"ל (בסימן יב), שכותב לבאר דמקום מקדשנו כשנתבונן בו נכיר ענין נצחיותו, שאף שזה זמן כביר ורב אשר הוא שומם בעוונותינו הרבים, מכל מקום נשארו ממנו שארית, שהוא כותל מערבי, אף כששלטו כמה ידים ורצו לעקרו ולא עלתה בידם [עיי' מדרש שמות-רבה פרשת תרומה (לה, ה)], וזהו סימן מובהק שלא זזה ממנו שכינה... לתת מקום לקדושה העתידה לחול עליה, והוא כמו עצם לזו שנסאר באדם אחר מותו שהוא יהיה יסוד לבנין האדם בתחית המתים, והוא רמז לכלל ישראל שלא יכלה ממנו שארית הפליטה... שנסאר משם הוי"ה חצי הראשון (אותיות יו"ד וה"א המכוונות להשגחת ה' הנסתר). יעויין שם באריכות דבריו הנפלאים והמופלאים.

קונטרסי על ענין מקום המקדש ומהות כותלו המערבי הם בנין רוחני ללומדים

כל הנזכר לעיל מהוים מעין השלמה ומכה בפטיש לבנין הרוחני שבנה בניתי בזה בעזרת ה' בספרי ['ציץ אליעזר'] שם בקונטרסי הארוכים (חלק י סימן א, משם צוטטו לעיל קטעים נבחרים), בהבהרת ענין מקום המקדש ומהות כתלו המערבי.

ויהי רצון ובמהרה דידן תחזינה עינינו בשוב ד' לציון ברחמים גדולים למהר להחיש גאולתנו השלימה ולהשיב על כנו הבית הגדול והקדוש שנקרא שמו עליו, עוד ביתר שאת ויתר עז, כמובטח לנו על ידי נביאי האמת והצדק שדבר אחד מדבריהם לא ישובו ריקם... במהרה בימינו אמן.

ביקורו הראשון של רבי ישראל וועלץ ברעדה ובמורא מקדש

⁶ בחרדת קודש אני נזכר את ביקורו הראשון על יד הכותל המערבי אחר מלחמת ששת ימים, הוא הפציר בי שאלך אִתּוֹ, בהנמיקו שלבד לא ילך כי איננו יודע עד היכן מותר לגשת. באיזה רעדה קרע את בגדיו כשראה את המקום, ובאיזה מורא נגש על יד הכותל המערבי⁷, ומה רבו אנחותיו בשפכו שם בבכי ובתחנונים גדולים את צקון לחשו לפני יושב מרום.

⁶ מתוך הספד מבעל ה'ציץ אליעזר' לרגל יום השנה לפטירת הגר"י וועלץ, ז' במרחשון תשל"ה (נדפס בשו"ת ציץ אליעזר חלק יב, סוף סימן כה).

⁷ יעויין בספרו של הגר"י וועלץ 'דברי ישראל' חלק ג' סימנים קס"א-קס"ב, כיצד דן באריכות בדין הכנסת אצבעות בין אבני הכותל לאור דברי קודמיו שעסקו בכך, ורק אחרי משא ומתן מדוקדק הסיק שיש מקום להקל בכך ברוב המקרים.

נספח

אצילות הקדושה העליונה הקוננת במקום הקודש

בש"ת רבנו הרדב"ז סימן תרמח, תמה כיצד יתכן שתהיה השכינה מצויה בכותל המערבי בזמננו כשהוא מוקף מטומאת עכו"ם. הגרא"י ולדנברג כתב היאך ניתן ליישב זאת בהגהה שהוסיף לדבריו בש"ת 'ציץ אליעזר' חלק י סימן ז אות א. להלן תמצית הדברים:

הראה לי ידידנפשי הגר"י וועלץ שליט"א בספר 'בני יששכר' בפסקא האחרונה של סוף מאמרי חדש ניסן, וכתוב בה בזו הלשון (מאמר יג אות ו) :

"תבאמו ותטעמו בהר נחלתך וכו' ה' ימלך לעלם ועד (שמות טו, יז-יח), להבין הסמיכות נראה לי על פי מה דהקשו (עיינן ראש דוד, פרשת ויצא): הא דקיימא לן דלא היה בארץ ישראל הר וגבעה שלא עבדו הכנענים עליהם עבודה זרה (ע"ז מה, א; ועיינן ירושלמי ע"ז ג, ה. ובראשית רבה צט, א), ואם כן האיך נבנה הבית המקדש על ההר? ותירץ הרב הגדול מה"ר אברהם רוזאניס ז"ל (האחרון, בן דורו של החיד"א, אשר הביאו בספר כסא דוד דף לג) דכל מקום שקנתה השכינה והקדושה דמלכות שמים מקום שוב אינה יכולה הסט"א לקנות שם מקום, כי מלכותו לעד קיימת, ואמרו רבותינו ז"ל (במדבר רבה יב, ד) באבן שתיה שממנה הושתת העולם, כביכול בשעת בריאת העולם התפלל הקב"ה שם ואמר: יהי רצון שיכבשו רחמי את כעסי ואכנוס וכו', ואם כן קנתה מלכות שמים שם מקום ושוב אין מקום להשראת [סט"א] וכו' כי מלכותו יתברך שמו לעד קיימת, עיין שם. ועל פי זה תתבונן בפסוקים הנ"ל: תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכוון לשבתך פעלת ה' וכו' - רצונו לומר, אתה פעלת מן ימי בראשית שיהיה מכוון לשבתך כי קנית שם מקום כביכול, וכי תימא הרי עבדו שם עבודה זרה, לזה אמר: ה' ימלך לעלם ועד, על כן מקום שקנתה מלכות שמים מקום שוב אין מקום כו', והבן הדברים".

ואמנם, דברים נעלים ושורשיים המה, ויש בהם בכדי להפריך התימא של הרדב"ז איך שתהיה שכינה מצויה בזמן הזה בכותל המערבי וכו', ושפיר אפשר שנצייר זאת לעצמנו שכן תהיה מצויה!...

וטרחנו להשיג הספר כסא דוד להחיד"א ז"ל שמשם לוקחו הדברים, ועיינו ונוכחנו... דשם כתוב בלשון זה: "ונקדים מהשאמרו פרק ג' דע"ז: אין לך כל הר וגבעה שלא עבדו שם עבודה זרה, וכתבו התוס' דבירושלמי פריך דאיך נבנה בית הבחירה בהר, ותירצו דעל פי נביא נבנה. אמנם שמעתי מהרב המובהק מר קשישא כמוהר"ר אברהם רוזאניס זלה"ה תירוץ לחקירת ירושלמי הנזכר... ואמרו בזוהר הקדוש פ' תזריע דכל מקום דקדמה שכינה ואתיא והיה השראת שכינה שוב אין רשות לסט"א לבא שם, וכיון דעד שלא נברא העולם [והיתה] רק אבן השתיה כביכול [הקב"ה] התפלל שם, שוב אין מקום ורשות לסט"א לבא שם, ולכך נבנה בית המקדש בהר המוריה כי קדוש הוא" עד כאן דברי הרב ז"ל...

ובעיקר אנו נוכחים לדעת שדברי המהר"א רוזאניס מיוסדים על-פי הנאמר בזה בזוהר הקדוש כיסוד מוסד דכל מקום דקדמה שכינה ואתיא והיתה השראת השכינה שוב אין רשות לסט"א לבא שם...

וכדאי להזכיר בזה נעימות דברים של הגאון מאוה"ג בעל אור שמח ז"ל, מה שכתב בספרו 'משך חכמה' בהפטר פרשת פקודי, שכותב שם לבאר דברי הכתוב (מלכים"א ח, יח-יט): "אֲשֶׁר הָיָה עִם־לְבָבְךָ לְבָנוֹת בֵּית לְשִׁמִּי הָטִיבְתָּ כִּי הָיָה עִם־לְבָבְךָ, וְכֵן אָתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם־בְּנֶךָ", ובתוך זה גם שיטת ר"ח כהן דעל [מקום] הבית אין מקריבין [דאין שם גילוי שכינה], ומכל מקום במות אסורין. ובכזאת: דזהו שאמרו (עיינ פסחים קיח, ב): "שמוני בניך כחולדה הדרה בעיקרי בתים", הפירוש, שהשכינה שורה בתכלית ההעלם... עד שיופיע אור ד' לעין כל במהרה בימינו אמן, ובמות אסורין דהא בהעלם קדוש הבית כמו שהיה, והבן. וטעמו [של ר' חיים כהן] נראה, דידוע מה שדרשו רז"ל על הפסוק (איכה ב, ט): "טָבְעוּ בְּאֶרֶץ שְׁעָרֶיהָ", שהשערים המה מעשה ידיו של דוד ולכן לא שלטו בהם אויבים, ולכן במחשבה היה קבוע בלבו לבנות הבית, ושלכן נשאר הקדושה קיימת לעולם עולמים בתכלית ההעלם בחינת המחשבה של דוד קדישא. לכן אמר "הטיבות כי היה עם לבבך", פירוש פועל יוצא, הטיבות להקדושה שתהיה קיימת לעולמים בתכלית ההעלם. ולכן כתיב במלכים"א (ט, ח): "וְהַבַּיִת הַזֶּה יִהְיֶה עֲלִיּוֹן כָּל־עֹבֵר עָלָיו יִשֹּׁם וְשָׂרָק וכו' וְלַבַּיִת הַזֶּה". ובדברי הימים"ב (ז, כא) כתיב: "וְהַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר הָיָה עֲלִיּוֹן לְכָל עֹבֵר עָלָיו יִשֹּׁם", הענין דכתובים ברוח הקודש [נאמרו], ורוח הקודש [היא ב]דרגא תתאה מנבואה כידוע, לכן בנביאים - בדרגא עילאה - כתיב "והבית הזה יהיה עליון", שקדושתו קיימת אף בזמן שהוא חרב "וכל עובר עליו ישום" כו'. לא כן בכתובים, דהוא דרגא תתאה, דהוא באתגליא, כתיב "והבית הזה אשר היה עליון", פירוש - ואינו עליון בקדושתו בעת חורבנו, עד כאן [מדברי ה'משך חכמה'].

והפירוש הוא להפליא, והדברים שנאמרו ונתחווירו בו המה קילורין לעינים בקבלת מושג לאצילות הקדושה העליונה והנסתרת הקוננת במקום הקודש והמקדש אליבא דכולי עלמא, באין קשר אל מחלוקת הקדמונים אי קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולעתיד לבוא או לא קדשה לעתיד לבוא.

והדברים עתיקים ומתוקים מדבש ונופת צופים.

